

10.2.2016

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

Sosiaali- ja terveysvaliokunta 11.2.2016 (HE 96/2015 vp)

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi kehitysvammalain muuttamisesta.

Valvira toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Valvira pitää erittäin tärkeänä erityishuollosta annetun lain uudistamista siten, että kehitysvammaisten henkilöiden oikeus itsenäiseen suoriutumiseen vahvistuu. Käytännössä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 42 §:n mukaista pakkoa on käytetty laajasti kehitysvammahuollon palveluissa, eikä ainoastaan silloin, kun kyse on ollut tahdonvastaisesta erityishuollosta. Tarkkarajaisen säännösten puuttuminen on vaikeuttanut ilmiöiden laajuuden arviointia, seuranta ja valvontaa.

Nyt valmistelussa olevassa hallituksen esityksessä säädetään tahdonvastaiseen hoitoon määräämisestä ja perusoikeuksien rajoittamisesta erityishuollon toimintayksiköissä. Valvira on 14.8.2015 antanut edelliseen hallituksen esitykseen lausunnon, jossa otettiin esille samoja asioita, joita perustuslakivaliokunta on antamassaan lausunnossa jo kattavasti käsitellyt ja ne on uudessa lakiluonnoksessa otettu huomioon. Valvira yhtyy perustuslakivaliokunnan näkemyksiin sen esittämien tarkennusten osalta.

Valvira pitää erityisen hyvänä sitä, että lakiesitykseen on nyt lisätty hoidollisten rajoitustoimenpiteiden käytön edellytykset yksilöidysti ja tarkkarajaisesti. Valviran näkemyksen mukaan juuri hoidolliset "turvaamistoimenpiteet" voivat pitkittyessään tai usein toistuessaan ja toimintayksikön toimintakulttuuriin kuuluvina muodostua asiakkaiden perusoikeuksia rajoittaviksi käytänteiksi, joita ei mielletä rajoittamiseksi. Maininta myös siitä, että rajoitustoimenpiteitä ei missään tilanteessa saa käyttää kasvatuksellisenä eikä rangaistuskeinona, on tärkeä. Toiminnassa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei vastentahtoiseen erityishuoltoon määrättyjen henkilöiden hoidon tarpeisiin vastaavia käytäntöjä sovelleta kollektiivisesti kaikkiin toimintayksikön asukkaisiin.

Yksityisesti tuotetut asumis- ja laitospalvelut

Sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentin mukaan tehostetulla asumispalvelulla tarkoitetaan palveluasumisen järjestämistä asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti. Yksityisesti tuotettuna kyse on yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:n tarkoittama luvan varainen sosiaalipalvelu. Toiminnan asianmukaisuus ja esimerkiksi henkilöstön määrän riittävyys ja tilojen asianmukaisuus arvioidaan tällöin etukäteen lupamenettelyssä. Muu asumispalvelu, jota ei anneta ympärivuorokautisesti, on yksityisistä sosiaa-

lipalveluista annetun lain 11 §:n tarkoittamaa, ilmoituksen varaista sosiaalipalvelua, josta palvelun tuottaja ennen toiminnan aloittamista tekee ilmoituksen toiminnasta lupaviranomaiselle, joita ovat aluehallintovirastot tai Valvira.

Silloin, kun kyse on luvanvaraisesta yksityisestä sosiaalipalvelusta, lupaviranomaisella on mahdollisuus liittää toimiyksikön lupaan asiakasturvallisuuden varmistamiseksi välttämättömiä ehtoja palvelujen määrästä, henkilöstöstä, tiloista, laitteista ja tarvikkeista sekä toimintatavoista. Toimintayksiköllä tulee olla vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että toimintayksikössä toteutettavat palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset.

Valvira pitää tärkeänä, että hallituksen esityksen 42g §:n mukaisesti Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee asetuksella toimintayksiköiden tarkemmat henkilöstön osaamisvaatimukset ja henkilöstömäärän. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain voimaan tullessa kumoutuu sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettu laki (272/2005). Lain 10 §:n kumoamisella on merkitystä palveluntuottajien henkilöstöä koskevien lupaehtojen asettamiselle erityisesti toimintayksikön vastuuhenkilön pätevyysvaatimuksen osalta. Aluehallintovirasto ja Valvira eivät lupaviranomaisena voi asettaa pätevyysvaatimuksia, elleivät ne tule suoraan laista.

Ala-ikäisen kehitysvammaisen henkilön asema

Valvira nostaa uudelleen esille kehitysvammaiset lapset ja nuoret, joiden palvelujen erityisluonne korostuu vaikeasti kehitysvammaisten lasten hoidossa ja palveluissa. Lainvalmistelun yhteydessä tulisi vielä arvioida, tulisiko kehitysvammaisten lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden toteutumiseen kiinnittää enemmän huomiota. Esityksen mukaan toteutuessaan laissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä ei voitaisi soveltaa erityishuoltoa saavaan lapseen esimerkiksi päivähoidossa tai koulussa.

Valvonnasta

Lakiehdotuksessa rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja itsemääräämisoikeuden toteutumista koskevaa valvontaa on käsitelty yleisellä tasolla. On erittäin hyvä, että rajoitustoimenpiteiden seuranta ja valvonta on säädetty aluehallintovirastojen tehtäväksi. Muutoksenhakuviranomaisena aluehallintoranomaisilla on mahdollisuus saada kokonaisvaltainen kuva itsemääräämisoikeuden toteutumisesta valtakunnallisesti.

Hallituksen esityksessä korostetaan asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi ja vahvistamiseksi vaadittavia toimenpiteitä muun muassa huolehtimalla henkilökunnan perehdyttämisestä ja kouluttamisesta rajoitustoimenpiteiden ennaltaehkäisemiseen ja niiden asianmukaiseen käyttämiseen. Valvonnan kannalta keskeistä asiakkaan yksilöllisen hoito- ja palvelusuunnitelman rinnalla on toimintayksikön ja kehitysvammahuollon sosiaalityön omavalvonnan toteuttaminen niin, että asiakkaan hyvä ja asiakasturvallinen hoito- ja palvelu toteutuvat lain edellyttämällä tavalla. Omavalvonnasta on säännökset sekä yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa että uudessa sosiaalihuoltolaissa. Myös itsemääräämisoikeuslain hallituksen esityksessä toimintayksiköille asetettiin velvollisuus laatia omavalvonnan osana yleinen suunnitelma itsemääräämiskyvyn vahvistamiseksi. Valvira katsoo, että palvelujen tuottajan omaa

vastuuta palvelun laadusta ja asianmukaisuudesta tulisi korostaa myös kehitysvammaisten palveluissa ja nyt valmisteilla olevassa hallituksen esityksessä.

Ylijohtaja

Marja-Liisa Partanen

Lakimies

Riitta Husso

Jakelu

tiina.honkanen@eduskunta.fi